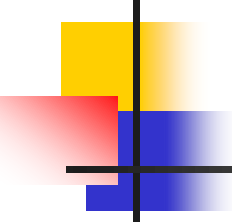

Оценяването на резултатите от обучението по български език. Какво да се оценява, как да се оценява, защо да се оценява? Нови отговори на стари въпроси

проф. д-р Татяна Ангелова, СУ „Св. Кл. Охридски“

3-ти форум „Изследователски
подходи в обучението по български
език“, ИБЕ на БАН

2 ноември 2018

Ключови моменти в изложението

- Същност и функции на оценяването в ОБЕ
- Фактори, от които зависят промените в оценяването
- Проблеми за дискутиране
- Възможни решения на проблемите

Същност и функции на оценяването в ОБЕ

- Чрез него се получава обратна информация за постиженията, трудностите и слабостите в обучението по български език
- Оценка е вземане на решение – в каква ситуация, каква експертиза изисква, какви догадки се проверяват, каква ценностна позиция се следва, какво произтича от това решение
- Оценка е механизъм за контрол на качеството на обучението и образованието по български език

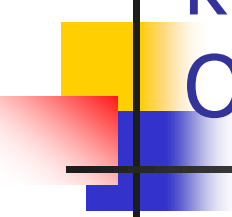
Фактори, от които се определят промените в оценяването в ОБЕ

- Промени в парадигмата на съвременното образование – роля на ключовото понятие *грамотност*
- Институционални промени в българското образование – Националната стратегия за насърчаване на грамотността и Наредбата за оценяване на учебните резултати
- Влияние на националното външно оценяване. Washback effect или предопределящ ефект
- Влияние на международните изследвания на грамотността
Постижения на българските ученици в ОБЕ
- Дефицити на българските ученици в ОБЕ според международните изследвания на грамотността
- Дискусия
- Стари въпроси – нови отговори

Промени в парадигмата на образованието и тяхното отношение към оценяването на резултатите от ОБЕ

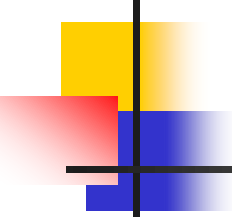
- Ориентирана към езика парадигма – изучаване на езика като система от езикови единици, като книжовни норми, като правила за прилагането им
- Ориентирана към комуникацията парадигма – речево общуване, речева ситуация, текст като продукт от речевото общуване
- Ориентирана към връзката човек – език парадигма – автономия на ученика, образоващ се по език, първа ключова компетентност. Речево поведение, учебни речеви жанрове
- Философия на оценяването – образователно ориентирана / пазарно ориентирана

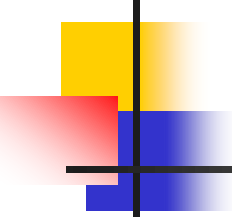
Институционални промени с отношение към оценяване на учебните резултати от ОБЕ

- Нови образователни политики
- Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността 2014 – 2020
- Наредба за усвояване на българския книжовен език № 6
- Наредба за оценяване на учебните резултати № 11

Някои терминологични разяснения

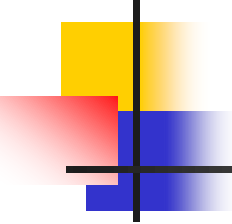
- Стратегии – Национална стратегия за повишаване и насърчаване на грамотността
- Държавни образователни стандарти – това са наредбите
- Държавни образователни изисквания – отнасят се до учебните програми и ориентацията им към ключовите компетентности

Разяснения за грамотност

В българоезичното съзнание са активни следните значения:

- Езикова грамотност – умения да се записват звуковете с букви, ограмотяване
- Базисна грамотност – владееене на книжовни норми
- Читателска грамотност (култура) – умения да се извлича информация от прочетеното и да се прилага
- Функционална грамотност – умения да се извлича информация от автентични текстове, вкл. дигитални с цел придобиване на житейски умения, умения да се решават проблеми и да се управлява собственото учене
- Мултифункционална грамотност – умения да се извлича информация от текстове, които се разменят чрез различни медии.

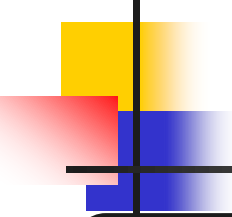
Разяснения за понятието грамотност

- Грамотност по четене
- Грамотност по природни и по математически науки
- Четивност на текста, но не четивна грамотност
- Термини от Стратегията – базова, функционална и многофункционална грамотност

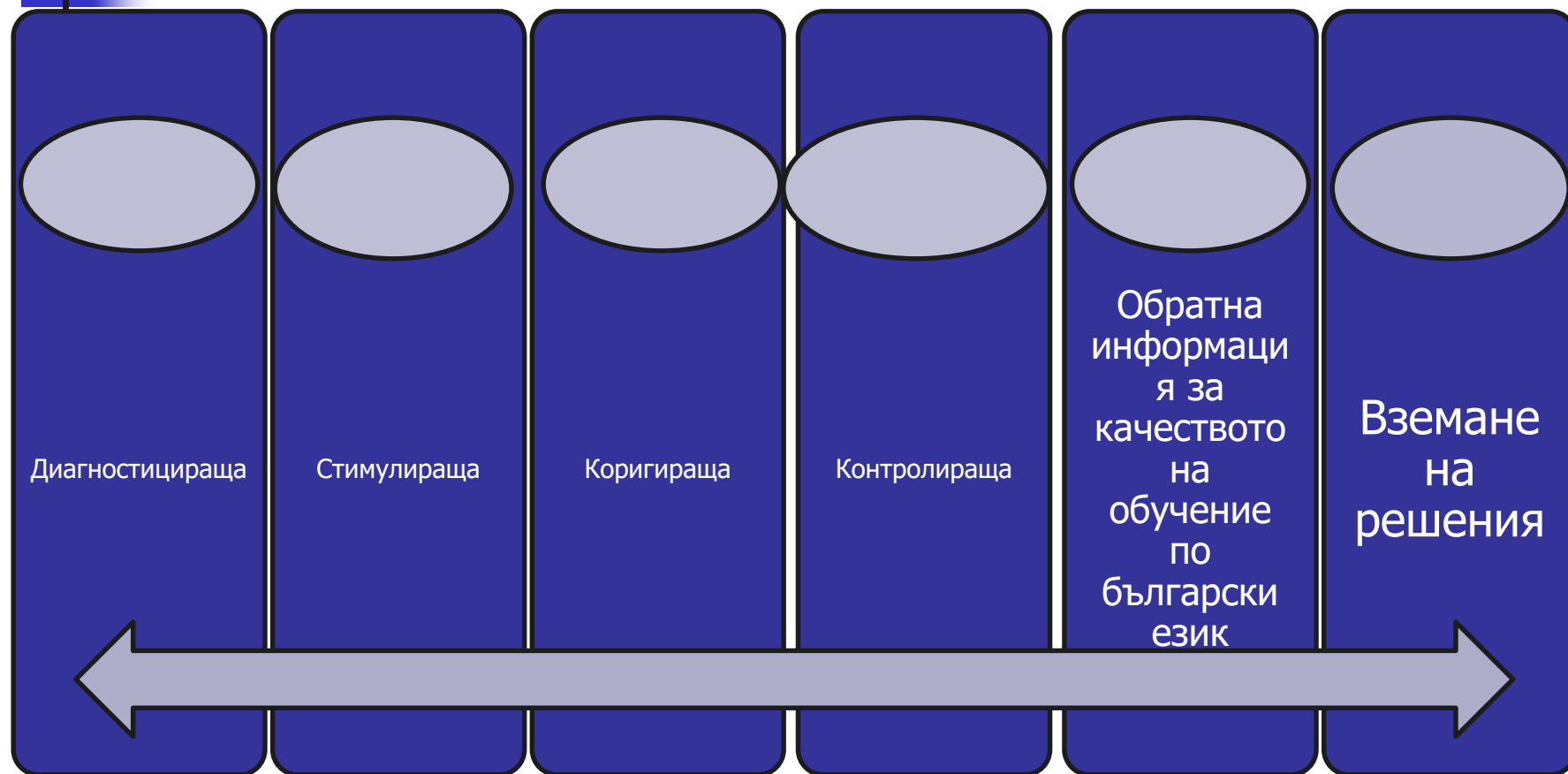

Функции на оценяването в ОБЕ (в духа на Наредбата за оценяване)

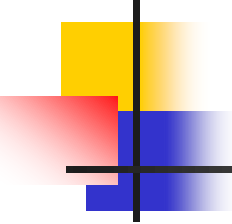
- Диагностична
- Прогностична
- Констатираща
- Информативна
- Мотивационна
- Селективна

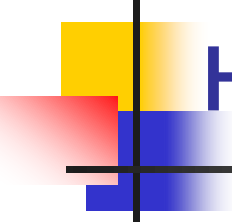
Функции на оценяването/2

Чл. 8 и чл. 9 от Наредбата: Оценката

- е показател за степента, в която са постигнати компетентностите, определени в Държавния образователен стандарт за общообразователна подготовка или за профилирана подготовка
- Съдържа качествен и количествен показател.

Оценяването и напредъкът на учениците

- Как оценяваме напредъка на учениците в образованието и получаваме обратна информация за качеството на образованието?
- На какво оценяване да се доверим?
- Защо на четенето и на уменията да се чете, разбирали в широк смисъл, се отделя голямо внимание в международните изследвания на постиженията в образованието?

Отговорът на тези въпроси ни дават:

- Валидното оценяване
- Международната програма за оценяване на ученици – PISA – Program for International Students Assessment
- Международното изследване на напредъка на учениците в четенето

PIRLS – Progress in International Reading Literacy Study

- Външното оценяване по български език и литература

Оценяването – стари въпроси според НВО

- Какво да се оценява

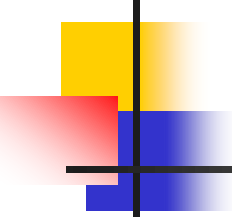
Първата ключова компетентност

Знания, умения, компетентности, метаезик,
речева дейност, текст като речев продукт

- Как да се оценява – процедури – тестово
оценяване, експертна оценка на текстове,
оценка на речево поведение, самооценка

- Защо да се оценява – философия на
оценяването ?

Национално външно оценяване

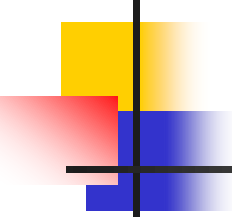

- Според Наредбата за оценяване на учебните резултати **Чл. 44. (1)** ***Целите на външното оценяване в края на клас или на*** етап от степента са:
 - *диагностика на индивидуалния напредък и на образователните потребности на учениците;*
 - *мониторинг на образователния процес за прилагане на политики и мерки, насочени към подобряване качеството на образование;*
 - *установяване на степента на постигане на отделни очаквани резултати от обучението по учебен предмет, определени в учебната програма за съответния клас;*
 - *установяване на степента на постигане на отделни очаквани резултати от обучението по учебен предмет, определени в държавния образователен стандарт за общообразователна подготовка по съответния учебен предмет, в края на даден етап от степента на образование.*

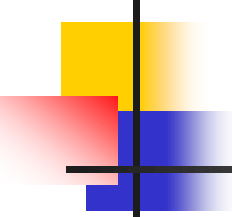
Какво ни дава националното външно оценяване (за завършен начален етап)

- Да се установи в каква степен е усвоен общообразователният минимум за културно-образователната област *Български език и литература*. Минимумът включва базисни за езиковата и литературната подготовка знания и умения, необходими и достатъчни за преминаването на учениците от четвърти в пети клас.

Националното външно оценяване (за завършен начален етап)

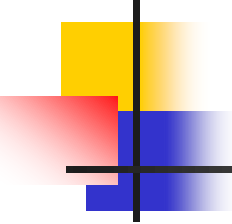
- Съдържателните области са обобщени така, че да могат да обхванат достатъчно задачи с по-голям образователен потенциал. Стремехът е да се установи дали тестът позволява да се провери какъв е обемът и съдържанието на предвидения за оценяване общообразователен минимум по български език и литература. За ориентир служат Държавните образователни изисквания за завършен начален етап – 4. клас.
- Български език
- Литература

Националното външно оценяване за завършен начален етап

Познавателните равнища, на които съответстват задачите, са три:

- разпознаване и разбиране на факти и понятия, свързани с учебното съдържание по БЕЛ;
- приложение по зададен модел / без зададен модел – проверяват се уменията за анализ на езикови факти и на литературни факти, разпознаване и анализ на грешки (правописни и пунктуационни);
- общуване и аргументация – проверяват се уменията да се изказва и защитава мнение по подходящ за възрастта въпрос, свързан с художествен/нехудожествен текст.

Формати задачи в националното външно оценяване за завършен начален етап

- Уменията за възприемане и извличане на информация от художествен и нехудожествен текст бяха проверявани чрез **задачи за четене с разбиране, с избираем и със свободен отговор**, съставени към цялостен текст.
- Уменията за владееене на книжовния език бяха проверявани чрез **задачи с избираем отговор и чрез диктовката**.

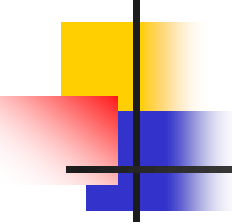
Влияние на най-често говорения език в семейството (2014)

Среден тестов резултат

- Среден тестов резултат – 15.32 (11.8)
- Български език – 16.5 (12.30)
- Турски език – 13.10 (10.17)
- Ромски език – 11.36 (9.13)
- Друг език – 13.95 (10.44)

Средна трудност

- Средна трудност – 76.58 (78.66)
- Български език – 80.27 (81.97)
- Турски език – 65.52 (67.78)
- Ромски език – 56.78 (60.9)
- Друг език – 69.78 (69.63)

Преди да преминем към данните от международните изследвания на грамотността

- Нека хвърлим поглед към най-важните умения според Световната банка за развитие и тенденциите при тяхното ранжиране за 2015 г. и за 2020 г.
- <http://wef.ch/1oanNhi> [#work](#) [#edchat](#)

Топ 10 на уменията според Световната банка за развитие

World Economic Forum Verified account @wef 9h9 hours ago

What skills do graduates need to get a job? <http://wef.ch/1oanNhi> #work #edchat

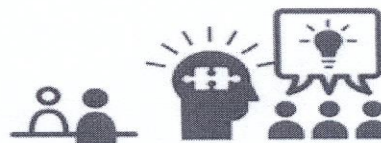
Top 10 skills

in 2020

1. Complex Problem Solving
2. Critical Thinking
3. Creativity
4. People Management
5. Coordinating with Others
6. Emotional Intelligence
7. Judgment and Decision Making
8. Service Orientation
9. Negotiation
10. Cognitive Flexibility

in 2015

1. Complex Problem Solving
2. Coordinating with Others
3. People Management
4. Critical Thinking
5. Negotiation
6. Quality Control
7. Service Orientation
8. Judgment and Decision Making
9. Active Listening
10. Creativity

Source: Future of Jobs Report, World Economic Forum
<https://twitter.com/hashtag/edchat>

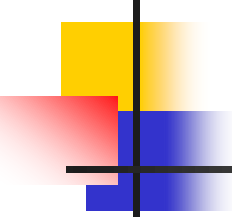
Оценяването – стари и нови въпроси според международното изследване PISA

- Какво да се оценява – умения, компетентности, речева дейност, текст като речев продукт, индивидуална речева изява, решаване на проблеми в сътрудничество
- Как да се оценява – процедури – тестово оценяване, оценка на речево поведение, самооценка, саморегулирано учене на език
- Защо да се оценява – философия на оценяването – пазарно ориентирана

Грамотност по четене – според PISA 2015

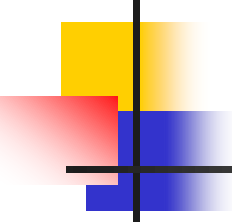
- *Способността на ученика ефективно да участва в дейности за решаване на проблеми съвместно с един или повече партньори, като споделя знания, умения, разбирания и усилия за постигане на определен резултат.*
- Най-общо решаването на проблеми в сътрудничество се разглежда като процес, който включва индивидуалните когнитивни умения за решаване на проблеми на отделните участници и способността за сътрудничество между тях.
- Новите технологии променят начина, по който хората общуват помежду си, достъпа им до информацията и условията, при които се трудят.

Функционална грамотност – PISA

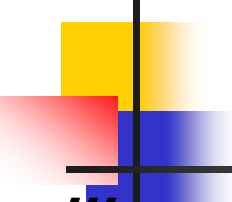
Когнитивните процеси, които се оценяват, се разбират като мисловни стратегии, подходи и цели, които ученикът използва при четене. Обособени са три обобщени категории когнитивни процеси:

- намиране и извличане на информация;
- обобщаване и тълкуване;
- осмисляне и оценяване.

Функционална грамотност

- Оценяването на уменията за намиране, извличане на информация от писмен текст се осъществява посредством задачи за откриване и подбор на определена информация в съответствие със зададени критерии. Тъй като понякога се изисква намиране на различна информация от няколко източника – явно или неявно представена в текста – то ученикът трябва да познава добре структурата на текста и да приложи подходящи стратегии за изпълнението на задачата. Процесите на обобщаване и тълкуване са свързани със задълбочено осмисляне на текста. Тълкуването се отнася до процеса на формиране на смисъл посредством обединяване на отделни елементи от информация.

Резултати от участието в PISA 2015

Шесто равнище (над 698 точки) ОИСР – 1,1%, БГ – 0,4%

Пето равнище (по-висок от 626 до 697 точки)

ОИСР – 7,2%, БГ – 3,6%

Четвърто равнище (по-висок от 553 до 625 точки)

ОИСР – 20,5%, БГ – 11,7%

Трето равнище (по-висок от 480 до 552 точки)

ОИСР – 27,9%, БГ – 21,2%

Второ равнище (по-висок от 407 до 479 точки) – базисно

ОИСР – 23,2%, БГ – 22% (58,5%) постигат резултат на второ или по-високо равнище, 41,5% от българските участници в изследването не достигат критичния праг на постижения.

Първо А равнище (по-висок от 335 до 406 точки)

ОИСР – 13,6%, БГ – 19,5%

Първо Б равнище (по-висок от 262 до 334 точки)

ОИСР – 5,2%, БГ – 14,3%

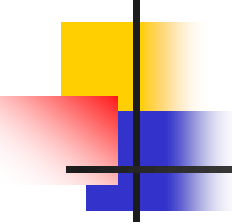

Оценяването – стари и нови въпроси според международното изследване PIRLS

- Какво да се оценява – грамотност по четене

умения, компетентности, речева дейност,
текст като речев продукт

- Как да се оценява – процедури – тестово оценяване, оценка на речево поведение
- Защо да се оценява – образователна философия на оценяването

Кои умения са обект на проучване в международното изследване PIRLS

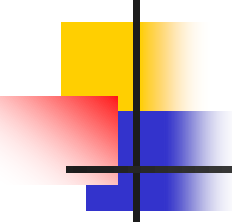
В съответствие с Концептуалната рамка на изследването се проверяват и оценяват четири групи умения:

- интерпретация и обобщение на факти и идеи (тълкуване);
- анализ и оценка на съдържанието, езика и структурата на текста (анализ);
- правене на преки умозакljučения и изводи;
- търсене и извличане на конкретна информация (факти).

Валидност на оценяването.

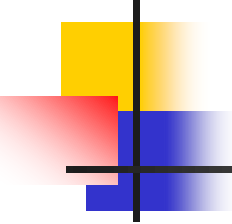
Бенчмарк

- Известно е, че за оценяването валидността е ключова категория. Ако цитираме специалистите, трябва да посочим, че валидност е „степената, в която можем да интерпретираме даден резултат като индикатор за способностите или конструктите, които искаме да измерваме“ (Bachman L.F., Palmer A.S. 1996: 21). В световната теория и практика на оценяване в образованието за верифициране на валидността се използва така нареченият **бенчмарк**.

Какво е това бенчмарк?

- Терминът *бенчмарк* има няколко значения. В случая употребата му има отношение към стандарт, чрез който се оценява или измерва степента, в която дадено умение за четене се проявява. Условно може да се разграничат начални умения (Low International Benchmark), основни умения (Intermediate International Benchmark), развити умения (High International Benchmark) и усъвършенствани умения (Advanced International Benchmark)*.
- * Преводът е свободен.

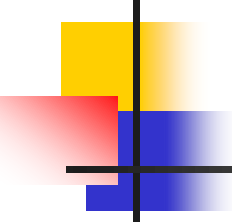

Скала за оценяване в PIRLS

- Според специално конструирана методика чрез бенчмарк се ранжират постиженията на учениците по отношение тези определени прагове или равнища. Средната стойност за международното изследване PIRLS 2006 е **500 т.** Така например в общата таблица за разпределение на постиженията българските ученици имат **547 т.** и се нареждат сред четвъртокласниците с най-високи постижения.

Съгласно тази методика

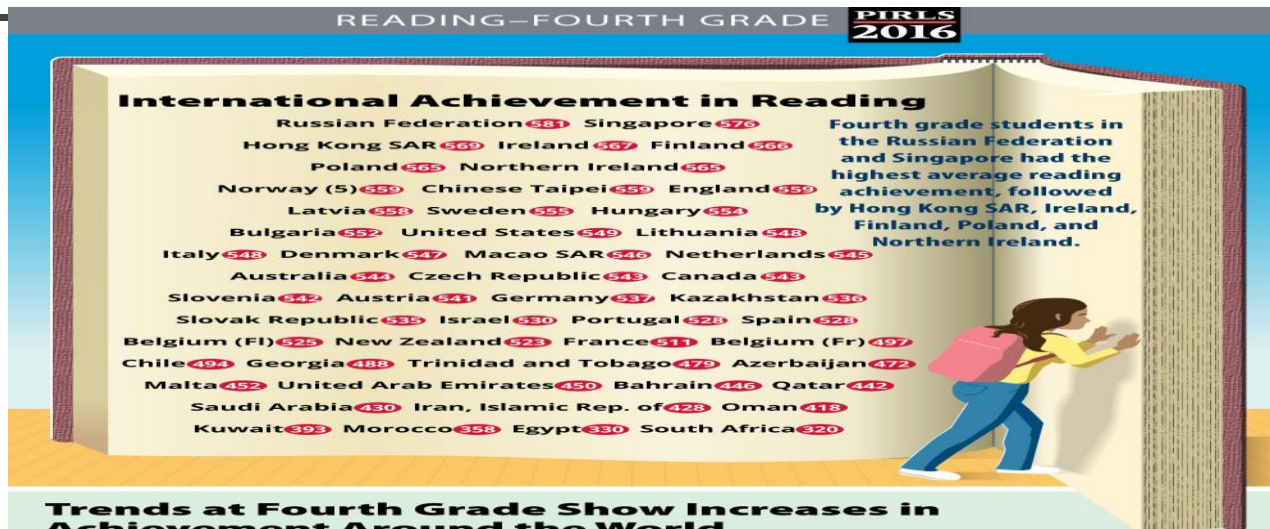
- *началните умения* (Low International Benchmark) имат стойност **400 т.**,
- *основните умения* (Intermediate International Benchmark) имат стойност **475 т.**,
- *развитите умения* (High International Benchmark) имат стойност **550 т.**, а
- *усъвършенстваните умения* (Advanced International Benchmark) имат стойност **625 т.**

За българските ученици съответно разпределението за 2006 г. е:

- Проценти на ученици, постигнали бенчмарк за усъвършенствани умения (Advanced International Benchmark) – 16
- Проценти на ученици, постигнали бенчмарк за развити умения (High International Benchmark) – 52
- Проценти на ученици, постигнали бенчмарк за основни умения (Intermediate International Benchmark) – 82
- Проценти на ученици, постигнали бенчмарк за начални умения (Low International Benchmark) – 95

Инфографика за постиженията според PIRLS 2016

Trends at Fourth Grade Show Increases in Achievement Around the World

Trends 2011-2016: 41 Countries

18 Countries Higher Average Achievement

Australia, Austria, Bulgaria, Chinese Taipei, England, Hungary, Ireland, Italy, Lithuania, Morocco, Norway (4), Oman, Qatar, Russian Federation, Slovenia, Spain, Sweden, United Arab Emirates

13 Countries Same Average Achievement

Azerbaijan, Czech Republic, Finland, Georgia, Germany, Hong Kong SAR, Netherlands, Northern Ireland, Saudi Arabia, Singapore, Slovak Republic, South Africa, Trinidad and Tobago

10 Countries Lower Average Achievement

Belgium (French), Canada, Denmark, France, Iran, Islamic Rep. of, Israel, Malta, New Zealand, Portugal, United States

Trends 2001-2016: 20 Countries

11 Countries Higher Average Achievement

Czech Republic, Hong Kong SAR, Hungary, Iran, Islamic Rep. of, Italy, Latvia, Norway (4), Russian Federation, Singapore, Slovak Republic, Slovenia

7 Countries Same Average Achievement

Bulgaria, England, Germany, Lithuania, New Zealand, Sweden, United States

2 Countries Lower Average Achievement

France, Netherlands

Girls Had Higher Reading Achievement in More Countries Than Boys

Of the 50 PIRLS 2016 Countries:

- Girls had higher achievement in **48** countries, with an average difference of **19** points.
- **2** countries had no difference between boys and girls in average reading achievement.

Разпределение на постиженията в областта на грамотността за българските ученици според участието им в международните изследвания PIRLS и PISA по години:

- ✓ Какви умения и какви знания са необходими на учениците, за да решават успешно задачите от двата вида изследвания на грамотността?
- ✓ Как могат да бъдат включени такъв тип задачи в обучението по български език и по литература?
- ✓ Как могат да бъдат включени такъв тип задачи при оценяването на учениците, на тяхната подготовка по български език и литература?
- ✓ Какъв да бъде балансът между пазарно ориентираната философия на оценяване в PISA и образователно ориентираната философия на оценяване в PIRLS?

PISA 2000 – 430

PISA 2006 – 402

PISA 2009 – 429

PISA 2012 – 436

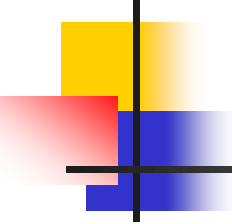
PISA 2015 – 446

PIRLS 2001 – 550

PIRLS 2006 – 547

PIRLS 2011 – 532

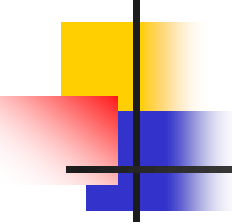
PIRLS 2016 – 552

Отговор на тези въпроси засега дава
Националната стратегия за насърчаване и
повишаване на грамотността (2014 – 2020)

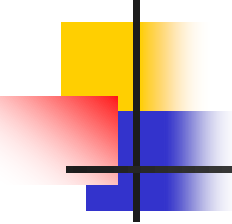
■ ЧЕТЕНЕТО – КЛЮЧЪТ ЗА
ПОВИШАВАНЕ НА
ГРАМОТНОСТТА НА НАЦИЯТА

<http://www.minedu.government.bg/?go=page&pageId=74&subpageId=143>

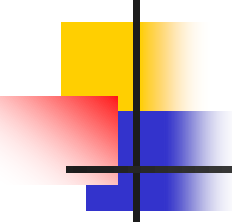
Какво съдържа Стратегията?

1. Анализ на състоянието
2. Визия
3. Водещи принципи при изпълнение на стратегията
4. Стратегическа цел и оперативни цели
5. Политики за насърчаване и развитие на грамотността
6. Партньори
7. Финансиране на стратегията
8. Индикатори за измерване на резултатите от изпълнението на стратегията
9. Планиране, наблюдение, отчитане и оценка на изпълнението на стратегията

Към Стратегията има и приложения, които подпомагат реализирането ѝ

- **Приложение № 1** Основни дейности за изпълнение на стратегията
- **Приложение № 2** Описание на дескрипторите според различните изследвания и връзката им с държавните образователни изисквания
- **Приложение № 3** Примери за училищни инициативи за насърчаване на грамотността сред учениците
- **Приложение № 4** SWOT-анализ

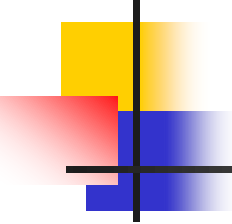
Очаквани резултати

Основни понятия, за които има съгласие в Стратегията:

- Начална грамотност
- Базова грамотност
- Функционална грамотност
- Мултифункционална грамотност

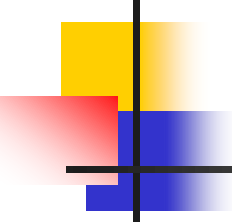
В търсене на решения са предприети интегрирани и всеобхватни **работещи мерки**

- Мерки в областта на превенцията
- Мерки в областта на интервенцията
- Мерки в областта на компенсацията

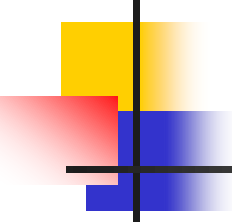
Стратегическа цел

- Постигане на равнище на функционална грамотност, което ще осигури възможност за личностно и обществено развитие и ще спомогне за постигането на интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж на икономиката.

Предвиждани мерки за реализацията ѝ

- Най-общо предвижданите мерки се свеждат до следните големи групи:
- Мярка 1. Привличане на общественото внимание към повишаване на грамотността и популяризиране на четенето
- Мярка 2. Подпомагане на родителите за усъвършенстване на техните умения да увличат и да насърчават децата си към четене и към развитие на езикови умения
- Мярка 3. Осигуряване на лесен достъп до книги и до други четива

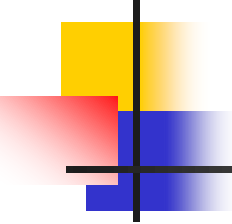

Предвижданите мерки оформят следните големи групи, разгърнати в конкретни примерни инициативи в приложение № 1:

- Мярка 1. Оценяване на равнището на грамотност
- Мярка 2. Оптимизиране на стандартите за учебно съдържание и на учебните програми
- Мярка 3. Квалификация на учителите

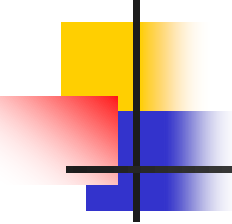
Увеличаване на участието и приобщаването

- Мярка 1. Преодоляване на социално-икономическата неравнопоставеност
- Мярка 2. Преодоляване на неравнопоставеността при билингвите
- Мярка 3. Преодоляване на дигиталната пропаст

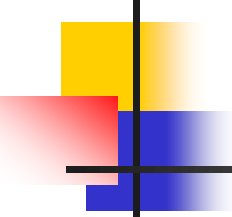
Индикатори за постигане на резултатите от изпълнението /1

- ✓ 90% от децата на възраст от 4 години до постъпването им в първи клас да бъдат обхванати в предучилищно възпитание и подготовка
- ✓ 80% от децата в края на задължителната подготовка за училище да достигат училищна готовност
- ✓ Достигане на 80% постижимост на държавните образователни изисквания за учебно съдържание по български език и литература в началния етап, измерена чрез националното външно оценяване в края на IV клас до 2020 г.
- ✓ Достигане на 65% постижимост на очакваните резултати от обучението по български език и литература, измерена чрез националното външно оценяване в края на VII клас

Индикатори за постигане на резултатите от изпълнението

- ✓ Намален дял на 15-годишните ученици с постижения под критичния праг PISA до 30%
- ✓ Достигане на 60% постижимост на очакваните резултати от обучението по български език и литература, измерена чрез държавните зрелостни изпити по български език и литература
- ✓ 80% от включените в курсове за ограмотяване и за усвояване на учебно съдържание от класовете в прогимназиалния етап възрастни да са завършили успешно обучението си

Дискусия

- Ключов за дискутиране става проблемът за продуктивна връзка между оценяването на резултатите от обучението по български език в началното, средното училище и реализацията на Стратегията за насърчаване на грамотността.
- Каква да бъде ролята на новите образователни политики (набелязани по време на българското председателство на ЕС – 2018) по отношение на квалификацията на учителите, съгласуване на позициите, които имат заинтересованите страни, вземането на управленски, на експертни решения, реализирането на решенията.

Вместо заключение!

В страната, която
е дала
славянската
азбука още през 9.
в., патронът на
нашия
университет св.
Климент Охридски
е подготвил 3500
учители, нека да
работим заедно за
насърчаването на
грамотността.

